

10. Потебня А. А. Язык и народность / А. А. Потебня // Мысль и язык. – К. : СИНТО, 1993. – 192 с.
11. Шашкевич М. Твори / упоряд. М. Й. Шалата. – Київ : Дніпро, 1973. – 190 с.

Анотація
Г.П.Васянович

Нравственная культура личности в творческом наследии Ивана Огиенко

В статье анализируется сущность и содержание, составляющие нравственной культуры личности в контексте творческого наследия Ивана Огиенко. На основе первоисточников доказывается, что выдающийся педагог, образовательный и религиозный деятель Иван Огиенко – митрополит Иларион обосновывал нравственную культуру личности в неразрывном единстве с сознанием, деятельностью, нравственными отношениями личности.

Ключевые слова: культура, нравственная культура, личность, патриотизм, вера, совесть, справедливость, добро, любовь, ответственность.

Summary

H.P.Vasianovych

Moral Culture of Personality in the Creative Legacy of Ivan Ohienko

The article analyses the essence, the contents and components of moral culture in the context of Ivan Ohienko's artistic legacy. On the basis of original sources the author proves that outstanding teacher, educational and religious figure Ivan Ohienko – Metropolitan Ilarion grounded moral culture of the personality in the indissoluble connection with his/her consciousness, activity and moral relations.

Key words: culture, moral culture, personality, patriotism, faith, consciousness, justice, good, love, responsibility.

Дата надходження статті: «4» вересня 2012 р.

УДК 37:78-054

М.В.ВОВК,

кандидат педагогічних наук, професор
(м.Івано-Франківськ)

Народознавчі тенденції Івана Франка в розвитку музичної етнопедагогіки

У статті на основі вивчення, аналізу і систематизації матеріалів автор розкриває народознавчі тенденції розвитку музичної етнопедагогіки у творчості Івана Яковича Франка

Ключові слова: творчість, музика, традиції, обряди, народна педагогіка.

У новому столітті Україна взяла на озброєння нову гуманістичну програму освіти, спрямовану на збереження та розвиток національної ідентичності, розкриття творчого потенціалу особистості, її самореалізації. Національна доктрина розвитку освіти у ХХІ ст. указує, що вона повинна опиратися і черпати свої досягнення з культурно-історичних цінностей української нації, її звичаїв, традицій, що стимулюються її духовною культурою, споконвічною мудрістю, прагненням жити в незалежній та багатій державі.

З цього погляду, українська нація потребує вдосконалення системи музичної освіти й виховання, адже саме музично-естетична спадщина, її розвиток визначають рівень духовної культури українців.

Постановка проблеми у загальному вигляді... У справі підготовки молоді до життя і праці, її гармонічного розвитку, велику роль відігравали в минулому й продовжують відігравати в наш час традиції народної педагогіки. Вагоме місце у системі народної педагогіки, як сукупності емпіричних знань у сфері виховання, посідає музична етнопедагогіка, наповнена дидактичним змістом, пов'язана зі звичаями, обрядами, святами, що супроводжують найважливіші події у житті нації, кожної окремої особи.

Українська етнопедагогіка епохи І.Франка, незважаючи на її емпіризм, становить цілісну систему, в якій велику нішу займає музична етнопедагогіка. Вона має свої ідеали, принципи й традиційні методи, вироблені, виплекані в народних традиціях і звичаях. Народна педагогіка з її методами виховання підрастаючих поколінь українців стала джерелом педагогічної науки. Народна пісня завжди була основою музичної етнопедагогіки Каменяра та впливала на світоглядний розвиток майбутнього поета.

Формулювання цілей статті... **Ціль дослідження** полягає в тому, щоб на основі вивчення матеріалів про життя і творчість Івана Франка, розкрити педагогічну діяльність письменника в галузі народознавства й музичної етнопедагогіки української нації.

Виклад основного матеріалу... Серед титанів педагогічної думки України возвеличується постать Івана Яковича Франка – письменника, поета, філософа, фольклориста і борця за кращу долю українського народу. У загальному комплексі літературної творчості Каменяра перед нами вирізняється його педагогічна діяльність у галузі народознавства, музичної етнопедагогіки української нації.

Будучи глибоко обізнаним у музичному фольклорі, вчений-літератор виявляв великий інтерес до музичного виховання засобами народної пісні, танцювальної та інструментальної музики. У цьому зв'язку в усій величі перед нами постає його збирацька, дослідницька та видавнича діяльність, що проявилася переважно в організації й участі у фольклористичних наукових центрах, обговоренні теоретичних питань народознавчої науки, в якій вагоме місце займає музична етнопедагогіка.

Будучи учнем Дрогобицької гімназії, де музичні традиції були досить розвинені, юний Франко навчався співу, що позитивно вплинуло на формування його музичного слуху й співочого голосу.

Пізніше він співає в чоловічому квартеті та в хорі. «Русини Дрогобицької гімназії за моїх часів мали досить гарний хор, якого традиція тяглася ще від часів, давніших від моєї шкільної науки» [7, с.162]. Там він уперше ознайомився із творчістю українських композиторів М.Вербицького, М.Лисенка, П.Ніщинського, О.Нижанківського. Гуртові та хорові співи гімназиста Франка були невід'ємною частиною його побуту. Про це він згадує в мемуарному оповіданні «Гірчичне зерно». «Ми читали наголос поезії та драми, дебатували про порушені там думки – звичайно десь на вільнім місці за містом і кінчали вечір співом, що лунав широко над сонним Дрогобичем» [10, с.16].

Музичні знання й уподобання юнацьких років створили певну основу для подальшого формування його музичної етнопедагогіки, яку Іван Якович тісно пов'язував з українським народознавством.

Навчання І.Франка на філософському факультеті Львівського університету (1875 р.) зблизило його з музичною громадськістю Львова через співпрацю в студентському товаристві «Академічне братство». У ньому він засновує етнографічно-статистичний гурток, де організовує студентські вакаційні мандрівки по Галичині, Буковині, Поділлі. Під час мандрівок студенти організовували поширення й пропаганду української літератури та музичного мистецтва. І.Франко з цією метою підбирав здібних музикантів і співаків, сам читав реферати на музично-декламаційних вечорах.

На Каменяра великий вплив мали композитори Віктор Матюк та Остап Нижанківський, з якими він познайомився в «Академічному братстві». Віктор Матюк пише до драми І. Франка «Три князі на один престіл» музику й здійснює її постановку силами студентів-аматорів. У 1884 році хор «Академічного братства» вперше виконує твір, написаний для чоловічого хору «Гуляли, гуляли» й перед цим виконанням Франко виголошує доповідь про революційні події 1848 року.

У 1885 році Іван Франко вперше зустрівся і познайомився з Миколою Лисенком під час його поїздки до Києва. М.Лисенка захопила музична обдарованість поета та його обізнаність із народнопісенною творчістю України. Лисенко від нього записав понад 20 народних пісень Галичини, які пізніше ввійшли в IV випуск його збірника.

І М.Лисенко, й І.Франко розуміли, що література та музика володіють великим виховним потенціалом. Загальні етнопедагогічні принципи Івана Франка зумовили і його ставлення до музичного мистецтва, позначилися на його поглядах на роль і значення музики в житті суспільства. Розглядаючи етнопедагогічні погляди Франка в розвитку української музики та її ролі в народознавстві, слід поглянути на його вклад у збереження народної творчості в галузі музичного фольклору.

Відзначаючи великий вплив музичної етнопедагогіки на виховання українця, він у рецензії на збірник пісень К.Паньківського «Рускій Співанник» писав: «Українці – як простий народ, так і його інтелігенція – належать до народів, співаючих при кожній нагоді. Отже, не дивно, що цей народ протягом віків створив таку велику кількість надзвичайно характерних пісень і надзвичайно оригінальних мелодій, більша частина яких – можна сказати сміливо – служила канвою для таких митців, як Бетховен і Ліст, а останнім часом дає матеріал і зразки для створення окремої національної школи української музики» [10, с.44].

Звертаючись до питання навчання і виховання, Франко обов'язково наголошував на значенні в цьому процесі народної музики. Доказом цього є численні селянські хори, приватні школи співу з нот для селян і народні поети-самородки, які під знані й улюблені мелодії підкладають свої власні пісні на сучасні суспільно-політичні теми, несучи в них свіжу не раз думку або принаймні вуличні лозунги, які виражають те, що всі відчувають, що всіх болить» [12, с.248].

Тому, де тільки міг, він стимулював збирачів і дослідників усної народнопісенної творчості. Його музична етнопедагогіка не обминула село Лолин, де Іван Якович часто бував. Він залучив до

цієї праці Ольгу й Михайлину Рошкевич. Ольга збрала латканки та весільні обрядові пісні, які були видані й опрацьовані Іваном Франком (1883 р.) у польському фольклорно-етнографічному видавництві «Zbiór wiadomości do antropologii krajowej» (орган Антропологічної комісії Краківської академії наук) «Obrzedy i piesni weselne ludu ruskiego w Lolinie powiatu Strzyjskiego Zebrana Olga Roszkiewicz, opracował Iwan Franko» [12, с.248].

Розвиток професійної музики в Україні, вважав Франко, може відбуватися тільки на базі використання скарбів народної музичної творчості.

Погляди Франка збігалися з поглядами М.Лисенка, який разом із західноукраїнськими музичними діячами О.Нижанківським, Ф.Колесою, Й.Роздольським, Д.Січинським, С.Людкевичем займався збиранням і записом народних музичних творів. Франко звертався з відозвами й особистими листами, запитуючи: «Чи не могли б ви або хто там де видати збірник галицьких пісень з нотами? Ми обов'язково приладимо матеріал на досить обширну книжку» [4, с.201], – звертався він до М.Драгоманова.

У редактованому письменником журналі «Народ» поміщено звернення «Про записування галицько-руських простонародних пісень, їх текстів і мелодій». У журналі «Жите і Слово» Леся Українка з допомогою Франка опублікувала свою працю «Купала на Волині», де наголосила на значенні запису мелодій у народних піснях. Письменник схвально відгукується на працю П.Бажанського «Русько-народна музикальна гармонія». У статті «Musyka polska i ruska» Франко наголошував, що «надрукування того збірника повинні галицькі українці уважати за одно з найпочесніших завдань своєї народної гордості». У цей час світ побачив другий збірник народних пісень Й.Роздольського та С.Людкевича «Галицько-руські народні мелодії». На цю збірку пісень Франко пише схвальну статтю, яку опублікував «Літературно-науковий вісник», де поет відзначив точність запису мелодій і те, що «збірка Й.Роздольського має привілеї абсолютної вірності, оскільки її може осягнути механічна репродукція» [11; 6; 5]. Етнопедагогічна цінність цих збірників була дуже велика, бо, відтворюючи нотний матеріал у поєднанні з поетичним текстом, давала змогу посилювати навчальне та виховне значення народної усної творчості.

Найкраще й найбільш жанрово творчість Івана Франка лягла на талант **М.В.Лисенка**. У творчості М. Лисенка ми знаходимо шість романсів і два хорові твори, в основному вони були написані до 25-річного ювілею письменницької діяльності Каменяра. «Вічний революціонер» став піснею-символом у боротьбі за державну незалежність України.

Ці твори мали великий педагогічний вплив на навчання музикантів-співаків і виховання української молоді.

Зважаючи на те, що українська музична етнопедагогіка в другій половині XIX – в першій половині XX ст. існувала на емпіричному рівні як для дітей, так і для молоді, все-таки на сторінках педагогічної преси того часу появляються окремі праці П.Куліша – «Записки про Південну Русь» (1856–1857 рр.), «Козаки по відношенню до держави і суспільства» (1877). М.Грушевський у праці «Дитина в звичаях і віруваннях українського народу» з родинно-побутового життя в селах Київщини (1889–1890 рр.) і яку опублікував З.Кузеля у Львові. Вагомий вплив на наукову розробку цього питання мали етнографічні та народознавчі праці І.Франка «Про жіночу долю в українських народних піснях», «Найновіші напрямки в народознавстві», «Студії над українськими народними піснями» [2; 3; 9; 8].

Музична етнопедагогіка знайшла своє місце в працях М.Сумцова «Хліб в обрядах і піснях», П.Чубинського «Праці етнографічно-статистичної експедиції в Західно-Руський край», В.Шухевича «Гуцульщина».

Висновки... Зважаючи на те, що жодна етнопедагогіка, а тим більше музична, не може розвиватися ізольовано від інших етносів, український народ створив свою оригінальну педагогіку в умовах бездержавності, яка допомогла вижити й виховати багато поколінь і стала загальнолюдським досягненням. Вона породила титанів народознавчої думки, яка взяла на себе функції національно-культурного самоутвердження. Народна пісня й музика стали на сторожі асиміляції і знищення українського етносу, оскільки в них були закладені етнопедагогічні ідеї, основані на християнській моралі й народних традиціях. Студіювання народознавства дало змогу І.Франку з'ясувати багато проблем родинної етнопедагогіки та суспільно-громадського життя галичан.

Список використаних джерел і літератури:

1. Бажанський П. Русько-народна музична гармонія / П. Бажанський. – Львів, 1900.
2. Грушевський М. С. Матеріали до українсько-руської Етнології / М. С. Грушевський // Етнографічний збірник. Наукове товариство імені Шевченка. – Львів, 1906–1907. – Т. 8–9.
3. Загайкевич М. П. Іван Франко і українська музика / М. П. Загайкевич. – К. : Держвидав, 1958. – С. 32.

4. Листи І. Франка до М. Драгоманова // Франко І. Зібрання творів : у 50-ти т. – К., 1980. – Т. 42. – С. 201.
5. Літературно-науковий вісник. – Львів, 1907. – Т. 38. – Кн. IV. – С. 177–178.
6. Роздольський Й. Галицько-руські народні мелодії / Й. Роздольський, С. Людкевич // Етнографічний збірник. Наукове товариство імені Шевченка. – Львів, 1906–1908. – Т. XXI–XXII.
7. Франко І. Я. Спомини із моїх гімназійних часів / І. Я. Франко. – Львів : Життя, 1912. – Вип. 2. – С. 162.
8. Франко І. Я. Студії над українськими народними піснями / І. Я. Франко // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Львів, 1969. – Т. 75. – Кн. 1. – С. 14.
9. Франко І. Я. Твори в двадцяти томах / І. Я. Франко. – К. : Держвидав, 1956. – Т. XIX. – С. 143–144.
10. Франко І. Я. Твори в двадцяти томах / І. Я. Франко. – К. : Державне видавництво художньої літератури, 1956. – Т. XI. – С. 242.
11. Kurjer Lwowski. – Львів, 1892. – № 240.
12. Prawda. – Варшава, 1888. – № 21. – С. 248.

Анотація

М.В.Вовк

Народоведческие тенденции Ивана Франко в развитии музыкальной этнопедагогики

В статье на основании изучения, анализа и систематизации архивных материалов, раскрываются народоведческие тенденции развития музыкальной этнопедагогики в творчестве Ивана Яковлевича Франко.

Ключевые слова: *творчество, музыка, традиции, обряды, народная педагогика.*

Summary

M.V.Vovk

Folk-Studying Tendencies of Ivan Franko in the Development of the Music Ethnopedagogics

On the bases of study, analyses and systematization of archival materials, folk tendencies of development of music ethnopedagogics in Ivan Franko's creation are revealed.

Key words: *creation, music, traditions, customs, folk pedagogics.*

Дата надходження статті: «22» вересня 2012 р.

УДК 37.013.42 + 173.7

М.В.ГРИЖАК,

здобувач

(м.Івано-Франківськ)

Діагностика батьківсько-дитячих відносин як умова надання просвітницької консультативної допомоги неповній сім'ї

У статті розкриваються проблеми діагностики батьківсько-дитячих стосунків як передумови надання просвітницької консультативної допомоги неповній сім'ї, охарактеризовані методики для вивчення батьківсько-дитячих відносин, мікроклімату сім'ї, сформованості особистісних якостей дітей із неповних сімей, а також стану надання такої допомоги сучасній неповній сім'ї.

Ключові слова: *неповна сім'я, просвітництво, консультативна допомога, батьківсько-дитячі стосунки, діагностика сімейних взаємин.*

Постановка проблеми у загальному вигляді.... В умовах збільшення кількості неповних сімей в Україні (сьогодні до повноліття проживає у певних типах неповної сім'ї близько 70 відсотків усіх дітей) проблемою постає виховання дітей із таких кризових сімей. Консультативна допомога неповній сім'ї виступає одним із кардинальних шляхів розв'язання багатьох виховних проблем різного типу неповних сімей – позашлюбної, осиротілої, розлученої, дистантної.

Неповною сім'єю, за визначенням В.Костіва, вважають динамічну малу соціальну групу людей, що складається з одного із батьків з однією чи декількома неповнолітніми дітьми, які спільно проживають або тимчасово відсутні, поєднані родинними відносинами (кровної спорідненості), спільністю формування й задоволення біологічних і соціально-економічних потреб, любов'ю і взаємною моральною відповідальністю [2, Т.1, с.13].

За підрахунками вчених, сьогодні 11% дітей до повноліття втрачає одного з батьків і проживає в осиротілій сім'ї; 2) позашлюбна народжуваність з 1990 р. до 2009 р. зросла від 11,2 (у 1995 р. – 13,2, у 2000 р. – 17,3) до 21,2 на 100 народжених, тобто нині до 16 років приблизно 12-20% дітей переходить через позашлюбну сім'ю; 3) співвідношення кількості розлучень до кількості шлюбів